

Politik Bilim

Özendikleri Osmanlı Kültürü...

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; harunaykutgoker@gmail.com

İnsana sevgiyle yaklaşım, insanca bir yaşam için toplumsal mücadele, yurtseverlikle örülü bir mühendislik... Bu değerlerin örnek insanı Turhan Tuna (İTÜ, 1960) bundan sonra da ‘hep aramızda olacak.’ Onun anısına sevgiyle, saygıyla...

Bir toplumu özenilecek toplum yapan onun kültürüdür. Bunlar Osmanlı’ya özendiklerine göre asıl özendikleri de onun kültürü olsa gerek... Osmanlı’nın kültürü nasıl bir kültürdür? Daha önce de söz etmiştim; Hilmi Yavuz’a göre, “...Osmanlı kültürü, bu dünyayı, kullanılabilir bir dünya kılmayı amaçlayan bir kültür değildir. Dünya’yı kullanılabilir kılmak, bu dünyayı enstrümantal aklın (yani, doğa bilimlerinin ve teknolojinin) bir nesnesi durumuna getirmeyi içeriyor. Doğayı bütünüyle temellük etmek, onu insanî amaçlar için ehli ve kullanılabilir kılmak, Osmanlı kültürünün değil, batı (Avrupa) kültürünün ayırt edici özelliğidir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi ile Doğa’nın temellük edilmesi veya Dünya’nın kullanılabilir bir dünya haline getirilmesi arasındaki bağıntı Osmanlı kültüründe kurulamaz. Osmanlı’da bilim ve teknolojinin, kendine özgü bir doğrultusu olmuştur ve bu, Dünya’yı kullanılabilir kılmakla ilgili değildir.” (**Osmanlılık, Kültür, Kimlik**, Boyut Kitapları, 1996, s. 105.)

Yavuz’un dediği gibi, Osmanlı’da “bilim ve teknolojinin, kendine özgü bir doğrultusu olmuş”sa o doğrultu acaba nedir? Sorumuzun yanıtını Halil İncalcık’tan öğrenelim: “Osmanlı ilmî çalışmalarının amacı, Tanrı kelâmını doğru anlamak olan dinî bilgiyi tek gerçek ilim olarak gören geleneksel İslâmî anlayışla sınırlıydı. Bu bilginin temelini Kur’an ve Hazret-i Peygamberin hadisleri oluştururdu. Akıl, din hizmetinde sadece bir tamamlayıcıdır. Dinî ilimlerin usûlü (metodolojisi), kanıtları önce Kur’an, sonra Peygamberin hadislerinde, daha sonra da kayda geçmiş örneklerde aramak, akıl yoluyla belirlemeye ancak son çare olarak başvurmaktı. Bu gelenek, İslâm’da serbest düşüncüyü sınırlamış; sonraki Müslüman düşünürlerin yenilik yapabilmesi neredeyse olanaksız hale gelmiştir. Peygambere en yakın kaynaklar (sahâbe) ve onlara yakın olanlar (tâbi-ûn) en güvenilir kanıtların sözcüsü sayıldığından, gelenekçilik egemen olmuştur. Osmanlı döneminde, önceki örnekleri izleme ilkesi yalnız dinî hukukta değil, İslâm ilminin her yönünde yol gösterici temel ilke olmuştur. 8. ve 9. yüzyıllarda yaşamış akılcı kıyas yöntemiyle bu geleneği geliştiren ve olgunluğa kavuşturan Abu Hanîfe, Şafi’î gibi büyük imamlardan sonra dinî ilimlerde yenilik esaslarda değil, ancak ikincil konularda olanaklı sayılmıştır. Derleme, özetleme, şerh ve tahşiye, İslâmî çalışmaların temel üslubu olmuş, Osmanlı ulemâsı da ancak bu türden yapıtlar vermişlerdir.” (**Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, YKY, 2003, s. 181.)

Bu konuda, isterseniz, bir de Taner Timur’u dinleyelim; o da şöyle diyor: “Osmanlılarda ‘ilim’ incelenirken, genel olarak bugünkü ilim anlayışından hareket edilmekte ve Osmanlı Devletinde bugünkü ilimlerin öncülü ve ilkel şekilleri sayılabilecek düşünce ürünleri aranmaktadır. Gerçekten de Osmanlı medreselerinde tıp, matematik... gibi ilimler okutuluyordu. Ancak bu ‘aklı’ ilimler de geniş ölçüde ‘nakli’ idiler. Unutmamak gerekir ki, Osmanlı zihniyeti günümüzdeki anlamıyla ilme yer vermeyen, skolastik bir zihniyetti.

“Osmanlılarda ‘ilim’ ve ‘âlim’ kelimeleri dini bir anlam taşıyordu. İlmin temeli ‘cehalet devri’ne son veren Allah’ın sözü Kuran’dı. Allah, peygamberi aracılığı ile insanlara gerçekleri yollamış, dünyayı aydınlığa, nura boğmuştu. Bu gerçeklere çeşitli yollarla varılabildi. ‘Marifa’ yoluyla, yani düşünce ve öğrenimle varılabileceği gibi, Allah’la ruhi birlik kurarak, tasavvuf yoluyla ve şiirle de varılabildi. Fakat bu yolların hepsinde ortak

nokta 'Hakikat'in Gök'ten vahiyle inmiş olması ve Kuran'da yazılı bulunmasıydı.' (Osmanlı Kimliği, İmge Kitabevi, Genişletilmiş 5. Baskı, 2010, s. 97.)

Bunlar böyle bir kültüre niçin özenirler? Bunu da iki hafta sonra yine birlikte konuşuruz.

CBT. 26 Aralık 2014